

WSPIERANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA RÓŻNYCH ETAPACH ŻYCIA CZŁOWIEKA

Daria Bokuniewicz¹⁾

Streszczenie

W artykule poruszono kwestię wspierania przedsiębiorczości na różnych etapach życia człowieka. Przedstawiono rozwój przedsiębiorczości kreowanej w trakcie studiów jak również po kształceniu akademickim w pracy zawodowej. Zanalizowano także postawy przedsiębiorcze przy zakładaniu własnej działalności. Ponadto poruszono kwestię odnoszącą się do rozwoju postaw przedsiębiorczych u osób dojrzałych. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na programy i inicjatywy wspierające ludzi na różnych etapach życia. Szczególnie istotne jest ukazanie tego, jak ważne jest wspieranie przedsiębiorczości i jak bardzo można przez to zwiększyć swoje szanse na rynku pracy. Potwierdzają to między innymi badania przeprowadzone w grupie 188 studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W artykule została poruszona także kwestia osób dojrzałych, aby ukazać, że również po ukończeniu 45. roku życia istnieje wiele możliwości rozwoju, które mogą znacznie wzbogacić potencjał zawodowy.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, przedsiębiorczość akademicka, postawy przedsiębiorcze w MSP, rozwój zawodowy osób dojrzałych

Wprowadzenie

Współczesny rynek pracy charakteryzuje się dużymi fluktuacjami. W dłuższej perspektywie poziom bezrobocia znacząco się nie zmniejszy. Jednakże tendencję wzrostową wykazuje znaczenie wiedzy i rozwój kwalifikacji. Bardzo istotna jest elastyczność działania, reagowanie na zmiany zachodzące w otoczeniu. Rozwijanie przedsiębiorczości powinno być praktykowane już w trakcie studiów. Aktualnie podejmowanych jest szereg inicjatyw oraz wdrażanych jest wiele programów aktywizujących, których celem jest wspieranie potencjału zawodowego, a tym samym zwiększanie wartości pracownika na rynku pracy.

Istotne jest, aby w warunkach konkurencji ze strony innych pracowników nie pozostawać na tym samym poziomie, lecz stale podnosić kwalifikacje. Istnieje wiele

---

¹⁾ Politechnika Gdańska, Gdańsk University of Technology, Międzywydziałowe Koło Naukowe „Project Management”

programów, z których mogą korzystać pracownicy, aby rozwijać przedsiębiorczość i wypracować w ten sposób drogę do awansu, znalezienia innej, bardziej wartościowej pracy bądź założenia własnego biznesu.

Zatem warto postawić zasadnicze pytanie: Jak rozwijana jest przedsiębiorczość w Polsce? W pierwszej części artykułu zostaną przedstawione programy i inicjatywy, które funkcjonują już w trakcie edukacji akademickiej i mogą znacznie wpłynąć na kształtowanie się przedsiębiorczości w życiu zawodowym. W części tej zostaną uwzględnione także wyniki badań przeprowadzone w grupie 188 studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Następnie zostanie przedstawiony proces zakładania własnej działalności gospodarczej w porównaniu z innymi państwami. Dodatkowo zostanie poruszone zagadnienie związane z rozwijaniem przedsiębiorczości w sektorze MSP oraz kwestia przedsiębiorczości u osób powyżej 45. roku życia.

1. Pojęcia „przedsiębiorczość” i „przedsiębiorczość akademicka”

Przedsiębiorczość to słowo, które w ostatnich latach nabiera dużego znaczenia. Wiele słyszy się o ludziach, którzy dzięki swojej przedsiębiorczości osiągają sukcesy. Można znaleźć szereg interpretacji słowa „przedsiębiorczość”. Np. w definicji zaczerpniętej ze *Słownika języka polskiego* określa się przedsiębiorczość jako „zdolność do tego, żeby być przedsiębiorczym, posiadanie ducha inicjatywy, obrotność, zaradność.” Roman Sobiecki, autor książki „Podstawy przedsiębiorczości w pytaniach i odpowiedziach” interpretuje przedsiębiorczość, jako „specyficzny rodzaj zasobu ludzkiego, który odgrywa bardzo ważną rolę w działalności gospodarczej sprowadzający się do: organizowania zasobów ekonomicznych w zyskowne przedsięwzięcie, podejmowanie nierutynowych decyzji nadających kierunek działania temu przedsięwzięciu, bycie innowatorem oraz podejmowanie ryzyka działalności gospodarczej” (Sobiecki, 2004). Analizując te dwie definicje można zauważyć, że pierwsza określa „przedsiębiorczość” bardzo szeroko, jako pewną zdolność i postawę życiową natomiast druga określa, czym jest przedsiębiorczość na gruncie ekonomicznym w działalności gospodarczej. Można stąd wysnuć wniosek, iż przedsiębiorczość jest dla wszystkich osób, a nie tylko dla tych, którzy planują założenie działalności gospodarczej.

Przedsiębiorczość może być rozwijana już przed rozpoczęciem pracy zawodowej, jeszcze w trakcie studiów. Niewątpliwie wpłynie to na zwiększenie szans znalezienia pracy po zakończeniu kształcenia. Warto zatem zwrócić uwagę na przedsiębiorczość akademicką. Przedsiębiorczość akademicka może być definiowana jako zaangażowanie placówek naukowych, doktorantów i studentów w działalność gospodarczą. Jest to szereg działań skierowanych do pracowników uczelni wyższych oraz studentów w celu zachęcenia ich do podejmowania własnej działalności gospodarczej czy komercjalizacji wyników badań. Przykładem przedsiębiorczości

akademickiej może być także sprzedaż patentów, usług i ekspertyz do świata gospodarczego, transfer technologii i innowacji bądź zakładanie własnych firm. W naszym kraju sektor szkolnictwa wyższego cechuje dynamiczność i ciągły rozwój. Jednak w szkołach wyższych istnieje jeszcze dużo niedociągnięć spowodowanych niedostatecznymi nakładami na naukę, koncentracją uczelni głównie na sferze dydaktyki, małym zainteresowaniem współpracą przedsiębiorcami. Podjęcie działań przedsiębiorczych w trakcie studiów może okazać się przydatną nauką radzenia sobie w każdej sytuacji oraz pomóc w zbudowaniu solidnych fundamentów dla rozwoju życia zawodowego (Pławgo, 2011).

2. Wspieranie przedsiębiorczości akademickiej

Studia to czas zdobywania nowych doświadczeń oraz nawiązywania znajomości. Jest to również okres zabawy, ale także pracy dającej zastrzyk dodatkowych środków zasilających ubogi zwykle budżet studenta. Mając na uwadze trudną sytuację na rynku pracy warto wypośredkować wszystkie te aktywności i wygospodarować czas na rozwój potencjału zawodowego. Mimo że działania takie w trakcie studiów często nie przynoszą jeszcze żadnych korzyści materialnych, to po studiach mogą zostać docenione przez potencjalnego pracodawcę. Istnieje wiele inicjatyw i programów aktywizujących potencjał zawodowy oferowanych studentom przez uczelnie, wystarczy zainteresować się tym tematem i znaleźć odpowiednią dla ofertę.

Warto zwrócić uwagę na inicjatywę aktywizującą młodych ludzi jaką są funkcjonujące w większości uczelni Biura Karier. Głównym celem takiej działalności jest pomoc studentom w wejściu i odpowiednim funkcjonowaniu na rynku pracy, pomoc w nawiązywaniu kontaktów między środowiskiem naukowym a przemysłem oraz zmniejszanie bezrobocia wśród absolwentów uczelni. Do zadań Biur Karier należy m.in.: prowadzenie akcji informacyjnych o możliwościach zatrudnienia, przeprowadzanie analizy sytuacji na rynku pracy, gromadzenie informacji na temat kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje, organizowanie targów pracy i prezentacji firm, organizowanie praktyk studenckich, rekrutacja pracowników na konkretne stanowiska. Kolejną ciekawą inicjatywą organizowaną przez uczelnie jest program wymiany studentów ERASMUS. Głównym jego celem jest organizowanie wyjazdów studentów (oraz kadry akademickiej) na studia w innych krajach europejskich. Jest to doskonała okazja do tego, aby podwyższyć poziom znajomości języka obcego, która jest teraz niezbędna niemal na każdym stanowisku (Pisula, 2009). Działalność w różnego rodzaju organizacjach studenckich (np. w kołach naukowych) daje szansę rozwoju zainteresowań, kreatywności i przede wszystkim umiejętności pracy w zespole, pozwala również kształtować umiejętności przywódcze. Poza tym w takich organizacjach nabywa się podobne umiejętności, jak podczas pracy w firmie. Można być np. skarbnikiem, podejmować działania w dziedzinie public relations, prowadzić sekretariat, utrzymywać kontakty z odbiorcami usług, jak ma to miejsce np. w organizacjach charytatywnych. Dodatkową aktywnością może być także prowa-

dzenie działań w zakresie marketingu czy pozyskiwanie patronów medialnych bądź partnerów finansowych do organizacji różnego rodzaju przedsięwzięć.

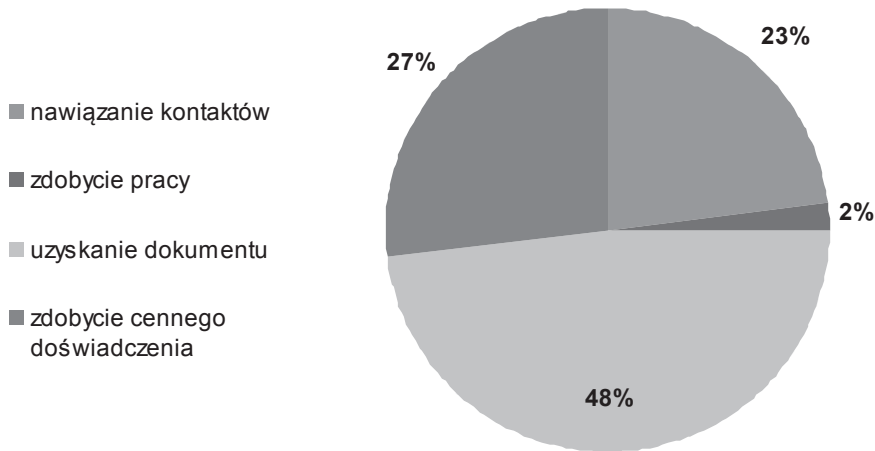
Warto również zwrócić uwagę na programy i inicjatywy organizowane przez ośrodki funkcjonujące poza uczelnią. Przykładem takiej działalności może być wdrażanie dobrych praktyk poprzez zarządzanie talentami i rozwój organizacji uczącej się. Student, który trafi na staż bądź praktykę do wybranego przedsiębiorstwa, może dzięki takim programom rozwinąć swój potencjał zawodowy. Istnieje wiele przykładów firm, które stosują systemy zarządzania talentami. Na przykład Bank Millennium SA realizuje Programy Rozwojowe, w których udział mogą wziąć pracownicy wykazujący największe zaangażowanie w pracy. Dzięki temu tworzone są indywidualne ścieżki kariery opierające się na szkoleniach, które rozwijają kluczowe kompetencje. Warto również starać się o praktyki w innych firmach, nawet jeśli większość z nich może na początku nie gwarantować korzyści materialnych. Jednak doświadczenie zdobyte na takiej praktyce będzie procentować w przyszłości (Rożnowski, 2009). Mimo wszystko wielu studentów wciąż jeszcze niechętnie podchodzi do korzystania z powyższych form rozwoju. Potwierdza to badanie przeprowadzone na grupie studentów z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Celem badania było określenie, czy i na ile młodzi ludzie angażują się podczas studiów w różnego rodzaju inicjatywy i programy aktywizujące, sprzyjające budowaniu ich przedsiębiorczości. Badanie zostało przeprowadzone metodą ankietową. Próbę badawczą stanowiła grupa studentów III roku I stopnia studiów stacjonarnych Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, kierunku Ekonomia oraz Zarządzanie. Próba badawcza objęła 188 studentów. Badanie zostało przeprowadzone w I kwartale 2012 roku.

Ponad połowa studentów badanej populacji (58%) korzystała z programów studenckich, praktyk bądź staży organizowanych poza uczelnią. Większość badanych wykazywała aktywność poprzez udział w praktykach jeden lub dwa razy. Respondenci zdecydowali się na odbycie praktyk bądź staży głównie w celu uzyskania dokumentu pozwalającego zaliczyć program studiów, za czym opowiedziało się 48% respondentów (rys. 1). Drugorzędnym celem odbycia praktyki było uzyskanie cennego doświadczenia (27%), jak również nawiązanie kontaktów zawodowych (23%). Bardzo mało studentów dzięki praktykom zdobyło pracę – 2%.

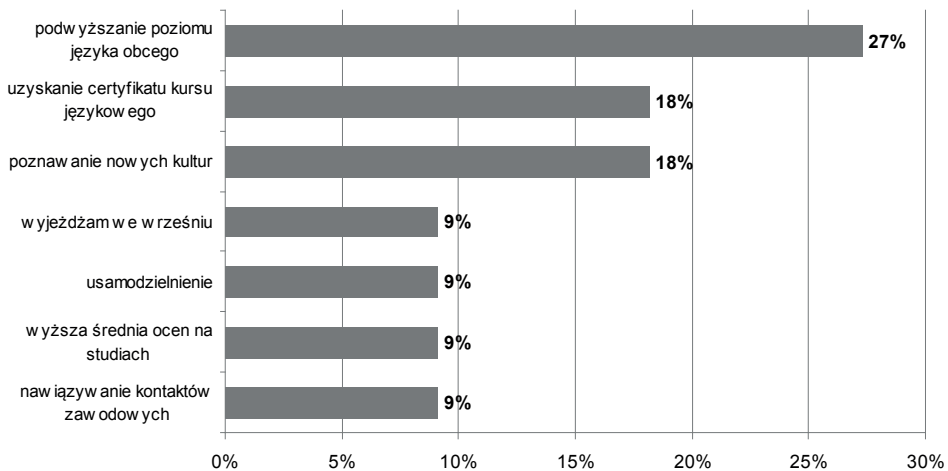
Ponad 58% respondentów nie oczekuje wynagrodzenia za odbyte praktyki bądź staże. Najczęściej wskazywanym czynnikiem, który mógłby skłonić studentów do odbywania nieodpłatnych praktyk bądź staży jest możliwość zdobycia cennego doświadczenia w renomowanej firmie, za czym opowiedziało się blisko 45% respondentów oraz możliwość uzyskania referencji od dyrektora prestiżowej firmy – 27,7%. Wiele osób mogłoby również pracować za darmo, aby w konsekwencji nawiązać ciekawe kontakty zawodowe, które mogłyby przydać się w przyszłości (22,5%). Blisko 53% studentów, którzy preferują odbywanie praktyk odpłatnie w większości oczekiwało wynagrodzenia nieprzekraczającego 1200 zł brutto. W ankiecie pojawiło się także pytanie dotyczące aktywności polegającej na udziale

w programie wymiany studenckiej ERASMUS, za którą opowiedziało się 3% badanych studentów. Ponad 27% osób, które skorzystały z tej możliwości podwyższyło poziom znajomości języka obcego, uzyskując certyfikat językowy; ponadto była to okazja do poznania kultury kraju, w którym studiowały.

Rys. 1. Korzyści wynikające z udziału w praktykach w opinii badanych studentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

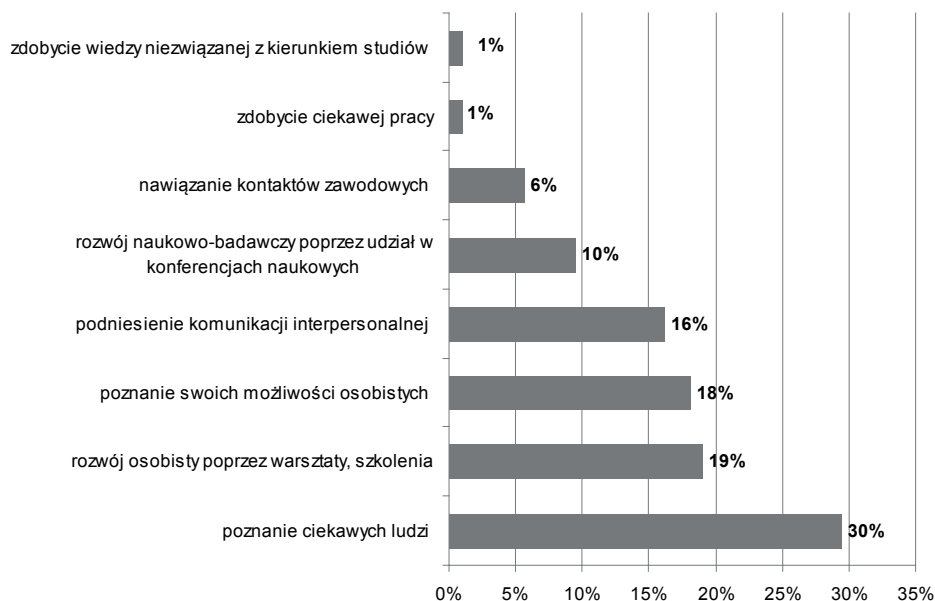

Rys. 2. Korzyści z wyjazdu ERASMUS w opinii badanych studentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Większość studentów badanej populacji (ok. 82%) nie przynależała do kół naukowych funkcjonujących na terenie uczelni. Studenci, którzy brali udział w pracach kół, do korzyści, jakie im przynosiła taka aktywność (rys. 3) zaliczyli głównie

poznawanie ciekawych ludzi (29,5%), rozwój osobisty poprzez warsztaty czy szkolenia (19%) oraz poznanie swoich możliwości osobistych (18,1%).

Rys. 3. Korzyści wynikające z członkostwa w kołach naukowych w opinii badanych studentów
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań (Bokuniewicz, Kalitka, 2012)

3. Wspieranie przedsiębiorczości poza środowiskiem akademickim

Aktualnie istnieje wiele inicjatyw i programów wspierających przedsiębiorczość osób funkcjonujących poza uczelnią. Działalność ta ukierunkowana jest na aktywizację osób bezrobotnych, przedsiębiorstw sektora MSP konkurujących z dużymi firmami, jak również osób dojrzałych powyżej 45. roku życia, które często mają mniejsze szanse na rynku pracy.

Ciekawą inicjatywą funkcjonującą już od 2000 roku jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). Jest to agencja rządowa podlegająca ministrowi właściwemu ds. gospodarki. Zadaniem agencji jest zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności, jak również rozwój zasobów ludzkich. **Institucja jest nastawiona na tworzenie warunków sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi polskiej gospodarki. Jednym z głównych celów jest wspieranie innowacyjności i aktywności przedsiębiorstw na rynku międzynarodowym, jak również promowanie przyjaznych środowisku form produkcji i konsumpcji.** Celem działania Agencji jest także realizacja programów rozwoju gospodarki, rozwój regio-

nalny, wzrost eksportu, rozwój zasobów ludzkich oraz wykorzystywanie nowych technologii. W perspektywie finansowej obejmującej lata 2007–2013 agencja jest odpowiedzialna za wdrażanie działań w ramach trzech programów operacyjnych: **Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki i Rozwój Polski Wschodniej** (<http://www.parp.gov.pl/index/more/9244>).

Do programów wspierających rozwój przedsiębiorczości należą również tzw. Inkubatory Przedsiębiorczości. Są to instytucje o różnej formie prawnej świadczące pomoc osobom planującym rozwinąć pomysł na własny biznes. Instytucje te mogą działać zarówno w społeczności akademickiej (studentów), jak również wśród początkujących przedsiębiorców z sektora MSP oraz podmiotów ekonomii społecznej oferując doradcze, szkoleniowe i infrastrukturalne wsparcie. Innym programem, z którego mogą skorzystać osoby zainteresowane rozwojem potencjału zawodowego jest Platforma Programowa OHP. Program ten powstał w 2005 roku. Jest to portal internetowy zorientowany głównie na wspieranie kariery i doradztwo zawodowe, jest to również miejsce, gdzie osoby zainteresowane swoim rozwojem mogą znaleźć porady dotyczące odnalezienia się na rynku pracy, zachowania się podczas rozmowy kwalifikacyjnej, przykładowe wzory dokumentów aplikacyjnych, szablony wniosków potrzebnych przy rejestracji działalności gospodarczej, informacje o wolontariacie. Program zawiera również wiele innych informacji na temat kariery, edukacji i rynku pracy (Drozdowski i inni, 2010).

3.1. Postawy przedsiębiorcze przy zakładaniu własnej działalności

Niestety wciąż istnieje wiele barier, które hamują rozwój przedsiębiorczości i zakładanie własnej działalności gospodarczej. Jak wynika z badań ankietowych przeprowadzonych w październiku 2008 r. przez firmę MillwardBrown SMG/KRC do głównych barier hamujących chęć założenia działalności gospodarczej zalicza się: podatki (50%), uciążliwe relacje z organami administracji (np. urząd skarbowy, ZUS) (33%), zmienność przepisów prawa (30%) jak również niską jakość prawa (18%). Odnosząc się do restrykcyjnych regulacji prawnych według rankingu Doing Business z 2009 r. otoczenie regulacyjne w Polsce jest najmniej przychylnie w rozwoju przedsiębiorczości w całej UE, poza Grecją, która zajmuje ostatnie miejsce w rankingu (tab. 1).

Kolejne badania przeprowadzone przez Bank Światowy potwierdzają, że założenie działalności gospodarczej w Polsce jest znacznie trudniejsze niż w innych krajach. Przykładem może być procedura zakładania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, która wymaga wypełnienia dziesięciu formularzy, a cały proces pochłania przeciętnie miesiąc. W relacji PKB na mieszkańca, koszty założenia firmy w Irlandii są 65-krotnie niższe niż w Polsce. Minimalna wysokość kapitału zakładowego w Polsce jest 5-krotnie większa niż na Węgrzech. System podatkowy funkcjonujący w Polsce w porównaniu z innymi krajami również nie nastraja pozytywnie osób planujących założyć własny biznes. Przedsiębiorca prowadzący w Polsce

spółkę z o.o. musi dokonać rocznie aż 40 płatności podatkowych. W Nowej Zelandii liczba płatności podatkowych wynosi tylko osiem, natomiast w Irlandii dziewięć. Kolejnym przykładem mogą być przepisy budowlane, które w Polsce należą do najbardziej uciążliwych w porównaniu z innymi państwami. Budowa magazynu w Polsce pociąga za sobą przejście przez szereg procedur i zajmuje średnio prawie rok. W Irlandii proces ten trwa średnio sześć miesięcy, a w Estonii niecałe cztery.

Tabela 1. Pozycja Polski pod względem przychylności prawa i procedur związanych z zakładaniem działalności gospodarczej

Kraj	Pozycja w UE	Pozycja na świecie
Dania	1	5
Wielka Brytania	2	6
Belgia	6	19
Niemcy	8	25
Austria	10	27
Litwa	11	28
Francja	13	31
Rumunia	17	47
Luksemburg	20	50
Czechy	23	75
Polska	24	76
Grecja	25	96

Źródło: Bank Światowy, *Doing Business 2009*

Ponadto przedsiębiorca w Polsce, który planuje starać się o dofinansowanie z zewnątrz nie ma zbyt wielu możliwości. W Polsce funkcjonuje około 30 funduszy Venture i Seed Capital, dla porównania w USA jest ich ponad 7000 (Kantorowicz, Żuk, 2008).

3.2. Rozwijanie przedsiębiorczości w sektorze MSP

Rozwój przedsiębiorczości w sektorze MSP jest bardzo ważny ze względu na jego specyfikę. Małe i średnie przedsiębiorstwa muszą stale wdrażać nowe pomysły, aby utrzymywać swoją konkurencyjność. Dlatego też wspieranie przedsiębiorczości w Polsce jest przede wszystkim skoncentrowane na wsparciu tego sektora. W 2009 r. środki przeznaczone na ten cel wyniosły 6,7 mln zł, z czego 64% pochodziło ze funduszy UE. Istnieje wiele argumentów przemawiających za wspieraniem małych i średnich przedsiębiorstw. Jak twierdzi Storey, firmy MSP mają zazwyczaj mały wskaźnik produktywności, w interesie państwa jest go rozwijać. MSP mogą być miejscem pracy dla wielu bezrobotnych, więc zwiększenie ich wydajności może pomagać zwalczać ten problem. Istnieją również argumenty przeciw wdrażaniu pro-

gramów rozwojowych dla MSP. Większość właścicieli firm MSP nie chce poszerzać swojej działalności, gdyż wystarcza im obecna, dlatego też działania wspierające przedsiębiorczość powinny być skierowane to właścicieli firm, którzy mają dużą motywację do rozwoju. Trudno także wskazać, kto powinien takiego wsparcia udzielać, w jakiej formie, jak powinno być ono racjonowane, do jakiego stopnia zintegrowane z innymi ekonomicznymi i socjalnymi programami i z jakich źródeł finansowane. Nadrzędną jednak sprawą jest to, do kogo konkretnie kierować wsparcie: do osób rozpoczynających działalność czy do tych, którzy już ją posiadają, jednostkom rozwijającym się czy może tym, które mają z tym problemy (Storey, Greene, 2010)?

3.3. Przedsiębiorczość osób dojrzałych

Wydłużenie aktywności zawodowej Polaków oraz stopniowe starzenie się społeczeństwa niewątpliwie coraz częściej staje się podstawą do rozważań na temat rozwoju potencjału zawodowego osób dojrzałych. Osoby te są bardzo często cenionymi pracownikami ze względu na swoje doświadczenie zawodowe i wiedzę. Niestety aktualnie wśród dużej części społeczeństwa wciąż utrzymuje się stereotyp, według którego osoby powyżej 45. roku życia nie nadają się do pracy ze względu na kłopoty zdrowotne, niski poziom wykształcenia czy brak umiejętności przystosowania się do nowych warunków bądź obsługi nowoczesnych technologii. Mimo wszystko osoby w tym wieku mogą znaleźć pomoc w rozwijaniu własnej przedsiębiorczości. Potwierdza to szereg wdrażanych inicjatyw i programów. Przykładem takich działań jest program „50 plus – program na rzecz zatrudnienia osób powyżej 50. roku życia” zainicjowany przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy w 2004 roku, czy „Program 45/50 plus” – wyznaczający działania na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej osób w wieku niemobilnym stworzony przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w 2008 roku. Oprócz tego wciąż wdrażanych jest wiele innych programów z których mogą skorzystać osoby dojrzałe. Warto jednak zastanowić się nad celowością wdrażania tego rodzaju programów. Dużo osób w dojrzałym wieku prowadzących działalność gospodarczą nie wykazuje chęci, aby ją rozwijać. Wynika to najczęściej z obaw przed ryzykiem związanym ze zmianami (Richert, Wasilczuk).

4. Podsumowanie

Dzięki ciągłemu rozwojowi potencjału zawodowego można osiągnąć wiele sukcesów. Rozwijanie przedsiębiorczości poza nabywaniem nowych umiejętności kształtuje takie cechy jak: odpowiedzialność, szacunek do pracy oraz dobrą organizację. Warto również zwrócić uwagę na przedsiębiorczość akademicką. Analiza rynku pracy i zasad tam panujących już w trakcie studiów pozwoli na przejście pewnym krokiem w świat kariery zawodowej.

Osoby, które znalazły już stałą pracę nie powinny zamykać się na rozwój swojej przedsiębiorczości. Warto stale podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Widoczny w dzisiejszych czasach „wyścig szczurów” pobudza do działania i zwiększania swojej konkurencyjności zawodowej. Czasem dobrym rozwiązaniem jest zaryzykowanie i przejście do innego pracodawcy, bądź założenie własnej działalności gospodarczej. Jak wynika z powyższych treści w dzisiejszych czasach dojrzały wiek nie musi hamować postaw przedsiębiorczych. Istnieje wiele programów i inicjatyw pobudzających do działania osoby w wieku powyżej 45 lat. Niestety założenie w Polsce własnej działalności gospodarczej może napotykać wiele przeszkód, w porównaniu z innymi krajami jest to nie lada wyzwanie. Warto skupić się na rozwoju przedsiębiorstw MSP, gdyż tworzą one potencjalne miejsca pracy i niewątpliwie jest im trudniej konkurować na rynku.

Rozwój przedsiębiorczości opiera się na ciągłym doskonaleniu i wzbogacaniu potencjału zawodowego. W dzisiejszych czasach, w których funkcjonuje duża konkurencja ważne jest, aby nie zostawać w tyle. Doskonałym potwierdzeniem powyższej myśli może być cytat Erica Hoffera:

W czasach zmian, świat należy do tych, którzy się uczą, podczas gdy Ci, którzy już się „nauczyli” okazują się świetnie przygotowanymi do życia w świecie, który już nie istnieje.

Bibliografia:

1. Bokuniewicz D., Kalitka M., *Znaczenie inicjatyw i programów aktywizujących studentów w budowaniu ich potencjału zawodowego*, publikacja pokonferencyjna, Wilno 2012
2. Drozdowski R., Zakrzewska A., Puchalska K., Morchat M., Mroczkowska D., *Wspieranie postaw proinnowacyjnych przez wzmacnianie kreatywności jednostki*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010, s. 93
3. <http://www.parp.gov.pl/index/more/9244> (data dostępu 2013.01.20)
4. Kantorowicz J., Żuk D., *Jak uwolnić przedsiębiorczość w Polsce*, Warszawa 2008, s. 2–3
5. Pisula D., *Poradnictwo kariery przez całe życie*, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa, 2009
6. Plawgo B., *Przedsiębiorczość akademicka – dobre praktyki*, Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Łomża 2011
7. Richert A., Wasilczuk J., *Zatrudnienie czy samo zatrudnienie – dylematy wspierania aktywności zawodowej osób starszych*, Łochów 2012
8. Rożnowski B., *Przechodzenie młodzieży z systemu edukacji na rynek pracy w Polsce*, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2009, s. 252–254
9. Sobiecki R., *Podstawy przedsiębiorczości w pytaniach i odpowiedziach*, Diffin, Warszawa 2004, s. 19–21
10. Storey D., Greene F., *Small Business and Entrepreneurship*, Pearson Education Limited 2010, s. 396–400

SUPPORT OF ENTREPRENEURIALISM AT DIFFERENT PHASES OF HUMAN LIFE

The argument covered in this article is about the forms of entrepreneurialism at different phases of human life. It bases on the examination of progress in resourcefulness from university stage to life of an active professional. The attitude towards managing ones resources by starting up a business is also analyzed. In addition to that, the article covers the point of development of entrepreneurialism in adulthood.

This case study aims to draw attention to programmes and initiatives supporting people of all age groups. Portraying the development in resourcefulness and its paramount impact on ones success in job hunting was essential and found its confirmation in a research carried out on a group of 188 students from University of Warmia and Mazury in Olsztyn. Furthermore, the article considers opportunities for development among people over the age of 45 which could considerably improve their professional capacity despite their age.